

Asia: VN/20569/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) ei kannata esityksessä ehdotettua lastensuojelun jälkihuollon ikärajan laskua.

Riskinä kasvava eriarvoisuus jälkihuollossa olevien nuorten välillä

Jälkihuoltoon siirtyvät nuoret eivät muodosta homogeenista ryhmää. On selkeä riski, että jälkihuollon ikärajan lasku vaikuttaa erityisesti paljon ja monimuotoista tukea tarvitsevien nuorten tilanteeseen. Esitysluonnoksessa todetaankin, että ”kaikkein vaikeimmassa asemassa olevien ja paljon erilaista tukea tarvitsevien yli 23-vuotiaiden nuorten tilannetta jälkihuollon ikärajan lasku todennäköisesti heikentää, ellei muu palvelujärjestelmä kykene tältä osin tehostamaan toimintaansa ja vahvistamaan poikkihallinnollista yhteistyötä”.

Kansallisen lapsistrategian ja ASPA:n jälkihuoltoselvityksessä (2023) todetaan, että, lähes säännönmukainen kokemus jälkihuollossa olevien nuorten keskuudessa on ollut, että vuonna 2020 toteutettu ikärajan nostaminen on ollut tarpeen. Jälkihuollossa nuorten elämän rinnalla kulkemisella on ollut iso merkitys, ja mitä pidempään nuoren rinnalla kuljetaan, sitä enemmän ehtii elämässä kohdata haastaviakin asioita. Ikärajan nostaminen on mahdollistanut myös se, että työskentely voi päättyä suunnitelmallisesti jo ennen 25 vuoden ikää, jos tarvetta ei enää ole, eikä työskentelyä tarvitse päättää pakon edessä liian aikaisin. Joskus tuen tarve kuitenkin jatkuu 25 vuotta täyttämisen jälkeenkin. Tällaisissa tilanteissa nuoret pitivät hyvin tärkeänä juuri sitä, että työskentelyä jälkihuollon parissa lähdetään päättämään suunnitelmallisesti ja nuori ohjataan tarvittaessa seuraavien palveluiden piiriin esimerkiksi aikuissosiaalityöhön. https://www.aspa.fi/wp-content/uploads/2023/05/Lapsistrategia_jalkihuoltoselvitys.pdf

Subjektiiivinen oikeus palveluihin muuttuisi määrärahasidonnaisiksi palveluiksi

Jälkihuolto on luonteeltaan subjektiivinen oikeus siihen oikeutetuille vaikkakin sen varsinainen sisältö määräytyy yksilöllisen palvelutarpeen perusteella. Hallituksen esitysluonnoksessa todetaan, että jälkihuollon päättyessä nuoret eivät jää ilman palveluita, vaan ovat muiden perustuslain 19 §:n 2 ja 3 momentin tarkoittamien etuuksien ja palveluiden piirissä. Tämä kuitenkin tarkoittaa siirtymistä

määrärahasidonnaisten palveluiden piiriin, mikä on merkittävä heikennys ja epävarmuustekijä palveluiden saatavuudessa.

Koska lastensuojelun sijoituksen kokeneet nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa taustansa vuoksi, osa jälkihuoltoon olisi todennäköisesti sosiaalihuoltolain 3 §:ssä tarkoitettuja erityisen tuen tarpeessa olevia henkilöitä, joiden tukemiseksi on säädetty sosiaalihuoltolaissa erityisiä velvoitteita. Riskinä kuitenkin on, että em. määrittelyn käytännöt ovat vaihtelevia ja muodostuvat alueellisesti epäyhdenvertaisiksi, jolloin nuoret eivät saa tarvitsemaansa riittävää tukea esimerkiksi aikuissosiaalityöstä. Hallituksen esitysluonnoksesta ei käy ilmi, miten em. riskiin voidaan vaikuttaa, muutoin kuin tulevaisuudessa suunnitellulla palvelujärjestelmän ja sitä koskevan lainsäädännön uudistamisella.

Perusoikeuksien heikennyskiellon kannalta on olennaista tarkastella esitystä siitä näkökulmasta, johtaako heikennys eriarvoisuuden kasvuun yhteiskunnassa. Erityisesti niiden nuorten, jotka tarvitsevat paljon tukea, asema todennäköisesti heikkenee ehdotetun lakimuutoksen myötä, koska palvelut muuttuvat subjektiivisesta oikeudesta määrärahasidonnaisiksi.

Kustannussäästöt epäselviä jälkihuollon ikärajan laskun osalta

Valtiovarainministeriön Julkisen talouden meno- ja rakennekartoituksessa (VM:n julkaisu 2023:13) esitettiin yhtenä kustannussäästövaihtoehtona, että jälkihuollon ikärajaa laskettaisiin kahdella vuodella 23 vuoteen. VM:n mukaan muutos vähentäisi valtion kustannuksia 12 miljoonaa euroa vuonna 2024 ja sen jälkeen 24 miljoonaa euroa vuodessa.

Kuten hallituksen esitysluonnoksessa todetaan, esityksen kustannussäästöjen laskeminen on erittäin haastavaa. Esitysluonnoksen mukaan ikärajan muutosten kustannusvaikutusta arvioitaessa on erityisen vaikeaa arvioida, missä määrin vastaavat kustannukset siirtyisivät lastensuojelun palvelutehtävästä työikäisten palvelutehtävän kustannuksiksi. Myöskään tietoa 23–24-vuotiaiden lastensuojelun jälkihuollossa olevien nuorten saamasta toimeentulotuesta tai asumistuesta ei ole saatavilla. Kaiken kaikkiaan esityksen taloudelliset vaikutukset jäävät epäselviksi.

Lastensuojelun jälkihuollon ikäraja nostettiin 21 vuodesta 25 vuoteen 1.1.2020 voimaan tulleella lastensuojelulain muutoksella (542/2019). Kyseinen lakimuutos on ollut voimassa lyhyen ajanjakson, josta syystä esimerkiksi seuranta-arviointia lakimuutoksen vaikutuksista on vaikea tehdä. Jälkihuollon pitkäjänteisyyden kannalta ei ole perusteluta, että sitä koskeva päätöksenteko on tempoilevaa ja lyhytjänteistä. Paitsi, että se on jälkihuollon asiakkaana olevien nuorten kannalta inhimillisesti ongelmallista, se vaikeuttaa myös lain toimeenpanoa ja palvelujen vaikuttavuutta. Perusteellinen vaikutusten seuranta-arviointi vahvistaisi lainvalmistelun avoimuutta ja vastuullisuutta sekä selkeyttäisi uudistusten harkittavia toteuttamisvaihtoehtoja ja valmistelun tietopohjaa.

Vaikutusten arvioinnista

Hallitusohjelmaan kirjattiin lastensuojelulain muutoksena lastensuojelun jälkihuollon ikärajan laskeminen 25 vuodesta 23 vuoteen. Hallitusohjelmalla on keskeinen merkitys lainsäädännön ohjauksessa. On ongelmallista, että hyvin yksityiskohtaisia kirjauksia sisällytetään hallitusohjelmaan ilman laadukasta ja monipuolista vaikutusten arviointia. Hallitusohjelmaan perustuvien hallitusten esitysten vaikutusten arviointi jää pinnalliseksi, kun esitysten tavoitteena on toteuttaa

hallitusohjelman kirjauksia. Tästä osoituksena on, että esitysluonnoksessa kohdassa ”Muut toteuttamisvaihtoehdot” ei tarkastella sitä vaihtoehtoa, että ikärajan laskua ei toteutettaisi.

Hallitusohjelmaan sisältyy useita muitakin kirjauksia, jotka heikentävät jälkihuollon piirissä olevien nuorten asemaa. Näitä ovat muun muassa leikkaukset työttömyysturvaan, asumistukeen ja toimeentulotukeen. Tämän vuoksi on tarkasteltava ja arvioitava huolellisesti kumuloituvia vaikutuksia ennen lainsäädäntömuutoksia.

livonen Esa
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry